

Олена Дуць-Файфер
Ягайлонський Університет/Jagiellonian University

Основны переміны в обшыри лем- кознавчого дискурсу за остатнє 25 років

Abstrakt

Główne przemiany w obszarze dyskursu łemkoznawczego w okresie ostatnich 25 lat

W artykule podjęta została próba szerokiego oglądu procesów zachodzących w łemkoznawstwie w XXI w. pod kątem odnotowania najistotniejszych zmian w stosunku do stanu z końca XX w. Ma on formę refleksji na bazie formułowanych opinii, u podłoża których leżą obserwowane fakty wydawnicze i projektowe. Sprowadzają się one do odnotowania czterech głównych tendencji. 1. Pojawienie się „masowej produkcji” tekstów mało oryginalnych, ze słabym warsztatem badawczym, „przepisujących” stały repertuar informacji o Łemkach, w niektórych przypadkach wręcz plagiatów. 2. Zacieranie różnicy między tekstem naukowym a popularnym czy popularnonaukowym. Na to zjawisko ma wpływ zarówno obniżenie się jakości prac akademickich, jak i ambicje wydawnicze określonych organizacji społecznych czy lokalnych wydawnictw, które nie są w stanie sprostać wymagom publikacji naukowej. 3. Kontynuowanie, choć w nieco zmienionej formie, upolitycznionych wydań z tezą ideologiczną. Charakter zmiany polega na zauważalnej i komunikowanej w tych pracach „obronie zagrożonej twierdzy”. Głównym wydawcą takich prac o Łemkach są instytucje w Ukrainie, ale i w Polsce czy na Słowacji można natrafić na ten typ publikacji. Tu jednak częściej spotyka się bardziej zakamuflowaną formę przemycania tezy ideologicznej. 4. Rozwój łemkoznawstwa wewnętrznego, uwzględniającego perspektywę łemkocentryczną, generującego sporo publikacji łemkowskojęzycznych. Przestrzenią dla rozwoju i prezentowania tego typu badań jest „Rocznik Ruskiej Bursy” oraz Centrum Zaangażowanych Badań

nad Ciągłością Kulturową przy Wydziale „Artes Liberales” Uniwersytetu Warszawskiego. Ta perspektywa jest też obecna w badaniach i publikacjach odrębnych badaczy. W podsumowaniu określona została pozycja badawcza autorki lokująca ją w symptomatyczny sposób wobec obserwowanych zjawisk i mająca wpływ na formułowane opinie.

Słowa kluczowe: łemkoznawstwo, studia łemkowskie, publikacje naukowe, publikacje popularnonaukowe, badania upolitycznione, dyskurs, łemkoznawstwo wewnętrzne

Abstract

The Main Transformations in the Field of Lemko Studies Discourse over the Last 25 Years

The article provides a broad overview of the processes occurring in Lemko studies in the 21st century, focusing on the most significant changes compared to the state of the field at the end of the 20th century. It is presented as a critical reflection based on formulated opinions grounded in observed publishing and project-related facts. These observations highlight four main tendencies: 1. The emergence of “mass production” of less original texts with weak research methodology, often “copying” a fixed repertoire of information about the Lemkos, and in some cases bordering on outright plagiarism. 2. The blurring of the line between academic and popular or popular-scientific texts. This phenomenon is influenced by both a decline in the quality of academic works and the publishing ambitions of certain social organizations or local publishers, which are unable to meet the standards of original research-based publications. 3. The continuation of ideologically driven publications, although in a somewhat altered form. The publication of politically charged works with ideological theses persists, but a potentially new phenomenon includes a visible rhetoric of “a defense of a threatened fortress,” as communicated in these publications. Institutions in Ukraine are the primary publishers of such works about the Lemkos, but similar publications are also produced in Poland and Slovakia. However, in these cases, ideological messages are often conveyed in a more covert manner. 4. The development of internal Lemko studies grounded in the adoption of a Lemko-centric perspective; this work has resulted in numerous publications in the Lemko language. Spaces for developing and presenting this type of research include the *Richnyk Ruskoj Bursy* and the Center for Engaged Research on Cultural Continuity at the Faculty of “Artes Liberales” at the University of Warsaw. This perspective is also evident in the research and publications of individual scholars. The conclusion explains the author’s research positionality and its role in developing the critical reflection with regard to the phenomena observed and in shaping her opinions.

Keywords: Lemko studies, Lemko research, academic publications, popular-scientific publications, politicized research, discourse, internal Lemko studies

Ключовы слова: лемкознавство, лемківскы студії, науковы публікації, популярнонауковы публікації, уполітычнены дослїджыня, дискурс, внутрішнє лемкознавство

1. Позераючы дозаду

Поставлене в 1995 р. пред участниками конференції «Лемкы і сучасне лемкознавство в Польщы» звіданя о актуальній на тамтот час стан і якіст лемкознавчых дослїджынь в Польщы, брало ся з парох объяснєных во вступі до слїдуючой по тій події публікації (Zięba 1997a) причин. Єден з головных ініціаторів конференції і редактор тому, Анджей Земба, вникливі розпознає дослїдничый ґрунт і основны тенденції, што в остатній декаді ХХ ст. зазначали ся в однесію до лемківской темы в науковых і попри-науковых середовисках. Звертат медже інчыма увагу на уполітычнїня квестий звязаных з Лемками од самого початку їх явлїня ся з науці і публіцистыці, яке єст тырвалым аспектом дослїджынь. «Зміняли ся лем політычны силы промуючы дослїджыня на Лемковині»¹ (Zięba 1997b, 8). Так конференция, як і поконференційный том свїдчат о динамічным розвитку лемкознавства в Польщы, што єст міцно підкрисляне і документуване во вступным слові редактора, а чого доводом єст 18 ріжнодисциплїнарных статей в томі. Оддают они добрі обшыри, в яких лемкознавство під конец ХХ ст. розвивало свої дослїдничы пенетрації, такы як: історя, языкознавство і літературознавство, релігіознавство, штука, міґраційны студії, соціолоґія і антрополоґія, політолоґія. Редактор вказує тіж тоты ділины, што не были презентуваны на конференції і в публікації, підкрислят головні брак фольклористычных дослїджынь, які маюут найдолжшу і розбудувану традицію в обяґу лемкознавства.

Моя перспектыва огляду того, што є характерне для сучасных, розвиваючых ся в ХХІ ст. лемкознавчых студий, буде гідні одмінна од

¹ Вшыткы тлумачены цитаты в статі, як неє подане інакше, сут переведены през мене [О. Д.-Ф.].

запрезентуваної в томі з 1997 р. Предо вшыткым не годно ся доконати в статі в міру полного перегляду того, што за остатне 20 з вершком років вказало ся на видавничым рынку як ефект науковых досліджынь односячых ся до Лемків і Лемковины. Однести бо ся треба бы было до барз великого чысла публикаций і само лем зобраня іх в формі бібліографічного выказу, переросло бы обсяг статі. Змінил ся тіж рід і якіст наукового дискурсу. Хоц розвита досліджынь і публикуваня іх ефектів ма проходити подля формальні вызначеных дисциплін, то обсервувати мож не лем змістову, але тіж методологічну інтердисциплінарніст, што нелегко дала бы ся уняти в подібны до попереднього тому дисциплінарны рамы. Вкінци цілком інча якіст і плян презентації заходит в вельоавторській публикації, як в довершаній з перспектывы єдного автора оглядово-критычній статі.

Хочу в сесій статі спрібувати пізрити на деякы явиска в сучасным лемкознавчым дискурсі, што сут для него характерны і або вписуют ся они в нову, одмінну од попереднього періоду якіст гуманістыкы (може і науки загальні), або продолжают того, што уж і скорше было присутне в лемкознавчых досліджынях. Форма wypowiedі, яком оперую, то радше рефлексії на основі лектуры, як систематычний перегляд дослідничых проєктів і публикаций.

2. Писати ци переписувати

Не формую своїх рефлексий поза свідомістю шырокой дискусії, што веде ся в науковим світі під гослами «криза сучасной гуманістыкы» ци «нова гуманістыка» (Borkowska 2015; Czapliński i in. 2017; Wolff-Powęska 2023; Próchnicki 2018; Reitter, Wellmon 2021; Sowa 2014). Єднак хочу выділити даяке поле сфокусуване на лемкознавчых квестиях і присмотрити ся му в ізолюваный спосіб. Концентрую ся головні, хоц не выключні, на тым, што даст ся прослідити в обсягу лемкознавчых студий в Польщы. Тым способом зас приближам ся до перспектывы 1995/1997, што была спомнена горі. Дозволит то фактычні мати на увазі категорію зміны, а не лем стан актуальній.

Перша констатация по пересмотрі того, што мож однести до динамікы розвита лемкозначой проблематыкы в досліджынях, вяже ся з чыслом проєктів і публикаций. Земба в 1997 р. писал, што конференция а пак

публикация спричинена была «перемінами в жыттю лемківской етнічної соспільности і прирастаньом доробку польской науки в обсягу знань о тых перемінах» (Zięba 1997b, 5). Днес треба написати не лем о прирості, але хыбаль о перерості, смотрячы такой на соткы публикаций, што безсперечні свідчат о великій популярности лемківской проблематыкы з позитывными і негатывными того консеквенциями. З початком XXI ст. явили ся фундаментальны працы з обшыри языкознавства (Фонтаньскій, Хомяк 2000; Magocsi 2004; Misiak 2006), літературознавства (Ducь-Fajfer 2001), соціології (Žurko 2000; Michna 2004), історії церкви і священства (Dudra 2004; Gerent 2007; Wójtowicz-Huber 2008). Барз скоро, ци то в ефекті ріжнородных конференций, ци інчых проектів, видіти мож великій приріст посвяченых лемківській (часом лемківській в получиню з українськом ци інчом) проблематыці публикаций. Спомну організуваны през Музей-Замок в Ланцуті конференциі в 2003 і 2004 р. і два обшырны поконференційны томы з вельома цінными статями в більшо-сти односячима ся до лемківской штуки (Giemza 2003; Giemza 2004). Эффектом стислой спілпрацы Поля Беста, Ярослава Мокляка і Станіслава Стемпня были конференциі, што принесли головні англоязычны публикации (Best, Moklak 2000; Best, Moklak 2002; Best, Stepień 2009; Best, Moklak 2013). В тых конференциях виджу початкы того, што хочу вказати як ознакы перемін в характері ци якости науковых досліджынь і публикаций. Зорганізувана в 2009 р. в Креници конференция «Łemkowie – wczoraj, dziś, jutro», хоц згромадила гідну групу ретельных науковців, то долучили до них тіж діяче, публицисты, пасіонаты, а сама конференция была організувана през Лемківській Ансамбль Пісні і Танця «Кычера». Эффекты того помішаня нарраційных і методологічных порядків мож прослідити в поконференційній публикації (Starzyński, Tarasiewicz 2011). Розвину тот сюжет пак. Додам гев іщы симптоматычний цикл конференций під куріозальным названьом «Łemkowie, Wojkowie, [Huculi], Rusini», што принюс сім (в тым два двочастьовы) томів (Dudra і ін. 2007; Dudra і ін. 2009; Dudra і ін. 2010; Dudra і ін. 2012 ч. 1–2; Halczak і ін. 2015; Halczak і ін. 2016; Šmigel і ін. 2018a; Šmigel і ін. 2018b). Мож речы простом бесідом, што поміщено в тых томах вшытко, што ся дало помістити. В каждом томі є по парудесят статей. Так як в самым наголовку явит ся своерідна названьова редунданция, так і в змісті є така вшелеякіст тем, якости, порядків, дисциплін, (без)метод, языків, патронів, спонсорів, што тяжко узнати тоты публикации за науковы (хоц мож

найти і в тій мішанині поєдны дотримуючы принципів наукового тексту статі).

В контексті преставліня того тыпу конференцій стремлю гу допрецизуваню опінії о ідучій за великом численністю зміні якости науковых публикаций. Враз з ростом популярности лемківской проблематыкы (не лем в науковом дискурсі) штотраз частійше сігают по ню особы, што зацікавили ся дачым подля них інтересуючым і без відповідного приготовліня, поглублених досліджынь, на основі парох, а трафлят ся, же і єдного проведеного інтервю, пишут узагальняючы статі о Лемках, лемківській культурі, достоменности, соспільных процесах, памяти. Консеквенцийом того єст тіж безкрытычне повтаряня вельох стереотыповых стверджынь ци опіній. Од добрых парунадцетьох років, кед сігам по даяку нову публикацию (книжку або статью), найчастійше находжу добрі мі уж знаны змісты, повтаряны фразы і тверджыня, тоты самы стереотыпы і ідеологічны фігуры. Чытам, што Лемкы ділят ся на Лемків-Українців і Лемків-Лемків, што ведут они межде собом борбу, выміняны сут організації, часописы, культурны активности, часом лідеры обох сторін. Пише ся о двох конфесиях, до яких приналежат Лемкы, о двох (або більше) обшырях, де тепер мешкают. Той «мантры» не зміняют ани выныкы трьох повселюдных списів, ани вникливійшы статі, што несут кус барже комплікуваны змісты. Дост просто мож розпознати, з чого переписуваны сут тоты інформації і тверджыня, хоц (што видно по бібліографічных вказівках), процес переписуваня стає ся плянтовым, вельоступенным. Жебы не сігати до старшых, може тяжше доступных публикаций, переписує ся з тых, што самы сут переписаны. Тым способом актуальні однотувати мож вельо перекрученых назвиск, наголовків творів, фактів, дат, бо переписуваня має такы консеквенції. Коли нп. стрічам в даякій праці характеристику ХІХ-вічної або сучасной лемківской літературы, де выміняны сут назвиска авторів і іх творы з одсыланьом до інчой публикації сперед парох років (або і без одсыланя), то находжу в них, часто поперекручаны, фразы з моіх книжок і певна єм, же автор николи выміняных творів на очы не виділ. Трафляют ся полны плагіаты².

² Так єст в припадку українського літературознавця і журналісты з Луцька, што дослівно повтаряючы цілы фразы, характеристики, аналізы, клясифікації з двох моіх статей з 90. років минулого столітя (о головных напярмах в лемківській повыселенчій літературі [1994] і о літературі Українців в Польцы по ІІ світовій войні [1996]) «створил» што найменше пят «своіх» публикаций.

Але переважні маме до діла з компіляціями з додатком розділу/розділів з власных, звиклі дост штамповых тереновых досліджынь, інтервю, аналізы споминів, ци архівальной кверенды. Дост характерны для того тыпу публикаций сут атракційны наголовкы з фразами «zaginiony naród, inni, swoi, obsy, raj utracony, ślady, opuszczone wsie». Найбарже популярны темы то достоменніст, памят, постпамят, інтеграция. Характерне, што тоты працы зосереджают ся як правило на сучасности. Бракуе студий, што односили бы ся до минулого Лемків. Найдале сігаючы пенетраціі в історию кінчат ся на I світовій войні. Вартат тіж однотувати факт, што штотраз більшу увагу дослідників притігают середовиска, культура, язык лемківських переселенців на «чужыні». Односит ся тото тіж до Лемків переселеных на Україну; з початком XXI ст. зачынают і они вхадити в обсяг лемкознавчой антропологічної і соціологічної рефлексіі.

Чысленніст повязана з плиткым, штамповым підходом до темы, як приявна в лемкознавчых студиях остатніх двох декад тенденция, не выключат явліня ся в тым часі публикаций, што сут цінным вкладом в розумліня комплікуваных процесів в актуальній ситуациі і покус в минулым Лемків. Незмінні высоку цінніст мают публикаціі, што удоступняют незнаны або слабо доступны документи і матеріялы, які вносят новы інформациі, дозволяють на зміну або поглубліня дотеперішніх інтерпретацій ци дают ґрунт до демістыфікаціі утырваленых домінуючыма ідеологіями переконань. Єдном з тем, што в XXI ст. ставит пред дослідниками конечніст ревізій на основі скорше недоступных документів, сут депортациі на Україну, акция «Вісла», лаґер в Явожні. Хоц не вільны од часто сторонничых інтерпретацій, вводят важны документи і становиска (Hałagida 2012; Misiło 2013; Misiło 2022; Motyka 2023; Pisuliński 2009; Pisuliński 2017). За цінну узнаю тіж опублікувану серию документів *Dokumenty i materiały do dziejów Łemków w Polsce ze zbiorów Instytutu Karpackiego w Higganum, Connecticut, USA*, што были зобраны, упорядкуваны і опублікуваны Ярославом Мокляком в роках 2015–2016 (Moklak 2015; Moklak 2016a; Moklak 2016b; Moklak 2016в; Moklak 2016г; Moklak, Best 2016a; Moklak, Best 2016б). Гідну документацийну вартіст мают тіж дрібницьовы досліджыня істориі сел, парохій, локальных об'єктів, подій, інституцій з докладном пенетраціём архівів, музейных, парохіяльных ци доступных в локальных урядах збірок документів. Серед таких документалистів локального простору вкажу хоц бы Даміяна Новака ци Данеля Новака.

Адже, зазначена гев зміна повязана з великом кількістю публікацій, што упращають, «румегають», тривіалізують, чынят плитком лемкознавчу проблематыку, мае тіж опозиційны явиска в формі ретельно веденой науковой документалістыкы і проблемовых досліджынь.

3. Науковий – популярний – популярнонауковий

Сеса тріяда генеральні повязана ест з вказаныма горі тенденциями. Бере ся она тіж, подібні як закомунікуваны уж явиска, з перемін в гуманістыці, в тым з обовязку тзв. соспільного імпаку в ріжных дисциплінах науки (Žemigala 2022), што вызначеный остал як третя критерия осягнінь даной дисципліны. Коротко мож речы, што актуальні барз міцно затерат ся границя медже науковыма а популярныма ци популярнонауковыма проектами і публікациями.

Переходячы до лемкознавчого поля, коротко схарактеризую причины, явиска і консеквенці такого перекрачання границ. Знатя, што популярнонауковы тексты не возникли в ХХІ ст., еднак зміна, яку хочу засигналізувати є така, што популярнонауковы тексты претендуют до приниманя іх за науковы і в таким характері часто фунгуют в спеціалістычных кругах. Автором популярнонаукового тексту не мусит быти спеціаліста; текст не мусит дотримувати стислого ригору методологічно-го, документацийного, не мусит быти новаторскій, не мусит позитывні пройти рецензийного процесу ани быти выданым в науковым выдавничтві. Затераня границі медже науковыма а претендуючыма до науковых популярнонауковыма публікациями в обшыри лемкознавста бере ся подля мене з трьох основных причин. 1. Вказаного в попередній части обнижання ся якости текств публікуваных в науковых середовисках. 2. Выдавничой активности лемківских соспільных організаций. 3. Явліня ся вельох локальных, регіональных выдавництв заінтересуваных атракційном і маючом дост шыроковы кругы любители-купуватели лемківском темом.

Зачынаючы од другого пункту, издавнича активніст організаций то в свой основі барз хосенне явиско, яке в остатніх двох декадах інтенсифікувало ся завдякы грантовому спомаганю цільовой діяльности меншын. Гранты сут признаваны Міністерством Внутрішніх Справ і Адміністрації м.ін. на «печатаня кножок, часописів, періодыків і принагідных

текстів в языках меншын, в регіональнм языку або польскым языку» (*Zasady*). Такой каждая з лемківських організацій розвиват видавничу діяльніст. Але кед початково были то головні пресовы органы організацій, такы як «Бесіда» (1989–) «Загорода» (1994–2004), «Бюлетин „Лемко”» (1993–1996) або од основ популярнонауковы періодыкы: «Лемківскій Календар» (1993–2000), «Лемківскій Річник» (2001–), то в остатнім часі серед організаційных выдань явит ся вельо такых, што сут оголошаны як науковы. Припомну гев спомнену поконференційну публикацию выдану Ансамблем «Кычера» (Starzyński, Tarasiewicz 2011) або выданий в 2023 р. тым ансамблем річник «Царина», што зголошений был во внеску до МВСіА як науковий річник. Ансамбль выдал тіж в 2009 р. опрацуваня Богумілы Тарасевич *Wesele lemkowe* (Tarasiewicz 2009). Інчом організаціом, што голосит ся як видавця науковых публикацій, ест Lemko Tower, о видавництві якого мож прочытати: «*Lemko Tower* выдае в свой оферті головні книжки в категориі: істория, клясика, языкознавство, наука о літературі, оповісти для молодшых діти» (*Lemko Tower*). Серед своїх выдань ма нп. книжку Беаты Орловской *Transmisja tożsamości (studium przypadku Łemków)* (Orłowska 2013) ци два опрацуваня на тему православных деканатів Зеленогірського і Любінського авторства Андрия і Стефана Дудрів. Принимаы за науковы лемкознавчы книжки выдае тіж Об'єднання лемків. Серед них сут працы Мирослава Пецуха (Pecuch 2009), Вікторії Гойсак (Гойсак 2010), Анджея Стаховяка (Stachowiak 2009), Йоанны Окульской (Okulska 2008). Незалежні од вызначеных през МВСіА языковых преференцій (гранты на видавництва маот спомагати розвитку меншыновых языків і культур), вшыткы з выдаваных през вымінены організації як науковы позиції печатаны сут в польскым языку.

Як третій пункт затераня границі науковий – популярно-науковий вказала ем локальны видавництва. Однесу ся гев до примірних, найбарже активных, добрі образуючых суть явиска, видавництв.

Выдавнича Офіцина RuthenicArt діе од 2012 р. «на Підкарпатю» і ма ся за «авторске, незалежне, регіональне видавництво» (*Prezentacja*). Без мала цілый, значучый уж доробок публикаційный того видавництва посвяченый ест лемківскій, русиньскій проблематыці, з особливом концентраціом на Коросняньскій Руси. Керуючый тым видавництвом старат ся утримати (популярно)-науковий характер выдань, серед яких мож найти «всяку всячину». Тото сформуваня насуват ся не в звязку

з проблематиком, што єст дост допрецизуваня і спійна, але з формом єй передаваня чытательови. Специфіком видавництва єст бо творіня публікацій з уж опублікованых текстів, што ся іх выберат і передруковує подля накрисленой в наголовку темы, додаючы даякы під тему написаны ескізы. Творит то текстову і стилістычну мішанину, яка не ма редакційной обробкы, часом подає ся джерело передрукуваного тексту, часом ні. Хоц книжки маюч заохочаючы наголовкы, нп. *Łemkowie w dawnych opisach* (Hamerskij 2015), то іх досліднича вартіст єст невысока. Бракує в них пошаны для джерела, а – як в припадку той публікації – текст редактора єст абсолютным плагіятом моіх текстів о літературі (з поперекрычаныма наголовками творів), а примірні в припадку ескізу Тороньского *Русины-Лемки* (1860) подане єст джерело оригіналу, а заміщений текст є транскрипційом на латинку з пояснінями од видавці того претранскрибованого тексту (без ниякой інформациі о ним). Додатково залучены сут зукраїнцены през Івана Красовского урывкы з Тороньского з додатками введеныма Красовским (зас без джерела той версії і буд-яких пояснінь). Прото, хоц тото видавництво пропонує вельо інтересуючых і здавало бы ся, цінных публікацій – нп. выбір текстів посвяченых Модестови Гумецкому ци о. Іоаннови Полянському, полны передрукы лемкознавчых прац (Тарнович, Коковський, Удзеля, Фальковскій і Пашницькій, Гетель [ред.]), подокторскы монографії (Стаховяк, Міхналь) – гідной части з выданных през Офіцину RuthenicArt позицій не мож принимати як вірогідного, властиві удокументуваного бібліографічного джерела.

Інакше треба оцінити ряшівске видавництво Libra, котре мало/ма амбіції выдаваня науковых публікацій, але єднак рішучо переважыл в ним туристычно-крайознавчый публікаційный напрям. Противні до спомненого скорше, тото видавництво привязує велику вагу до едиторской стороны книжок, старанного іх опрацуваня і документуваня. Як RuthenicArt єст видавництвом нисконакладовым, то Libra, барз оператывна на видавничым рынку, продає свої публікації в тисячах примірників, з якыма старат ся дотерати до каждого місця, де можут ся они стрітити з заінтересуваньом. Прото нп. цикл *Łemkowszczyzna* авторства Станіслава Криціньского (Kryciński 2016; Kryciński 2018a; Kryciński 2018b) остал так розпропагуваний, што заступил вельо інчых науковых публікацій, якы повинно ся цитувати в лемкознавчым дискурсі (о тым іщы пак). Стараньом того видавництва явили ся тіж такы цінны позиції як *Cerkwie i ikony Łemkowszczyzny* (Giemza 2017) ци переклад на польскій

язык істории Карпатской Руси і Карпатских Русинів Павла Роберта Магочого (Magocsi 2022).

Як локальны, але высокоспециалыстычны, мож тіж вымініти музейны выдавництва, нп. Музею Народного Будівництва в Саноку ци Окружного Музею в Новым Санчы і інчы, еднак мойом цілю нее dokonати полно-го перегляду, лем засигналізувати явиско.

Запераючи тоты увагы о затераню границ медже популярным а науковым дискурсом верну до першого пункту з выміненых на початку трьох причин того процесу. Адаже, штотраз частійше стрітити мож публикации, што сут рахуваны як науковы, в яких авторе цитуют в характері наукового джерела популярны ци популярно-науковы публикации. Найліпшым приміром буде гев спомнена трилогія *Łemkowszczyzna* Криціньского. Автор за професийом інжинір хімік, залюбуваный в історії і крайознавстві, николи не вюл науковых досліджынь. Його популярны книжки то компіляції змісту вынесеного з лемкознавчой літературы і власных тереновых описів вандрівника. Неєден уж раз стрітила ем в науковых текстах покликування ся на Криціньского як знаменитого дослідника і знавці Лемковины.

Інчым приміром сут декотры публикации сигнуваны як академіцкы виданя (нп. Академії ім. Якуба з Парадижа в Гожові), які нияк ся не ріжнят од тых, што выдають організації або локальны выдавництва. В книжці *Łemkowie – swoi czy obcy!?* (Orłowska, Korenda-Gojdz 2019) вступне слово ест авторства православного священника, нияк не zaangażуваного науково, а в статях стрічае інформації приводжены за барз узагалняючыма другоступенным джерелами, в тым нп. приведіня ак основы інформацій о лемківскым языку цитату зо вступу до аматорского *Словника* Ярослава Горошача (по професії інжиніра механіка) (Orłowska, Korenda-Gojdz 2019, 19).

4. Досліджыня з ідеологічном тезом

Тото явиско в сучасным лемкознавстві нее нове, противні, вказане оно было Зембом в 1997 р. як една з тырвалых примет досліджыня лемківской проблематыкы. Буду еднак хотіла достеречы деякы модифікації, што заходят в характері уполітычніня лемківской темы. Од 2005 р., як знатя, Лемкы мают в Польщы незалежный правный статус етнічної меншыны.

Подібний статус мають і інші Русини во вшыткых державах, де жыют, за вынятком України. Ма то значуче вплиня на термінологію і опис соспільных, культуровых процесів в веденых досліджынях. Тезы, што обовязували в комуністычным періоді, а пак были продолжаны і по 1989 р., пропагуваны тіж в науковых працах (хоц не вшыткых), мусіли ся приблизити до реальности. Лемкы не сут уж называны Українцями, навет як сут розважаны квестіі, што односят ся до обох тых соспільности, то выміняны сут они оддільні – Українці і Лемкы. В лінгвістычных працах перестало домінувати понятя лемківського диялекту ци гвары, хоснує ся термін язык або етнолект. Часом прібує ся уникати тых ерархізуючых понятъ, заступуючы їх інчом конструкторной речыня, нп. *Mały słownik łemkowskiej wsi Bartne* (Rieger 2016) ци *Łemkowskie etymologie* (Fałowski, Hojsak 2020).

Єднак теза, же Лемкы то Українці не перестала быти ідеовым началом деякых специфічных публикацій, на што хочу ту звернути увагу. Більшіст з них актуальні творена є на Україні і в деякых українських структурах поза ей границями, як нп. в Музею Української Культури в Свиднику або при допомозі Фундації Дослідження Лемківщини в Америці. Часто є то ефект ріжных конференцій, што мають ідеологічне переслання выражене в темі і вступных текстах поконференційных публикацій. Здає ся, же може то быти «оборона бастиону», што стал ся незалежный, а наука ангажувана в ідеологічну ціль то факт добрі знаний так з історіі, як і теперішньости. Як примір вказати мож замовлений Президийом Світової федерації українських лемківських об'єднаннь проект, што го реалізувано і выдано в формі 27. чысла *Наукового Збірника Музею Української Культури у Свиднику* (Сополига 2013). Першым речыньом одредакторского вступу є:

Лемкы – найзахіднійша автохтонна, етнографічна група українців, яка з давніх-давен компактно проживає обабіч західних Карпат – і дале – Культура цього населення виконувала роль найзахіднишого етнічного бастиону [...] в 2004 році Президія Світової Федерації українських лемківських об'єднань прийняла ухвалу приготувати та видати науково-популярну публікацію «Історія Лемківщини». Згідно з ухваленим проектом предметна публікація має об'єктивно висвітлити етнічне походження русинів-лемків у Карпатах, тобто вказати на спільні культурні та духовні традиції цього населення з основною масою українського народу

(Сополига 2013, 11).

Подібне переслання і задачу ма виданий в тым самым році в Кыйові під авспіциями Національной академії наук України збірник *Українці-руси-ни: етнолінгвістичні та етнокультурні процеси в історичному розвитку* (Скрипник 2013). Склад авторів статей є праві тот сам, што в попередньо выміненым збірнику. Зас приведу перше речыня зо вступу, якій ма сим-томатычний наголовок: «*Русини*» – етнонім, що має українців єднати...:

Збірник [...] підготовлено у відповідь на виклики сучасного суспільно-політичного життя України – зростання проявів етнокультурного регіоналізму й дезінтеграційних тенденцій в Україні, зокрема пропаганду ідеології політичного русиньства, що загрожує політичною дестабілізацією та розколом територіяльної цілісности держави

(Скрипник 2013, І).

Тото, што актуальні выдаване ест на лемківску тему на Україні нияк не може ся обыйти без того тыпу одредакційных пропагандовых декляраций. Нп. в монографії *Розквит і трагедія Лемківщини* (Щерба 2011) на редакційній стороні прочытати мож: «Книга розкриває процеси історії боротьби за українську Лемківщину і збереження свого етнографічного краю», а наголовок першого розділу то: *За українську Лемківщину*. Подібні в книжці *Екзистенція лемківських переселенців в умовах сучасної України* (Чаплик 2013) перше речыня вступу усвідамлят чытателя: «Лемківщина – історико-етнічна територія України» (Чаплик 2013, 5), а в І розділі зас обовязкова формула: «Корінне населення краю – лемки – найзахіднійша етнографічна група українців, невіддільна від українського етносу» (Чаплик 2013, 7).

Чытаючы такы «обектывны» стверджыня здає ся, же находиме ся в глибоком комунізмі, де без выражыня во вступі пропагандовых, вымаганых през систему декляраций, не мож было опублікувати тексту.

Кед на Україні о Лемках генеральні не пише ся інакше, то і до Польщы, беручы до увагы вказаны скорше тенденції, дотерат того тыпу пропагандове писаня. В остолплія може ввести переведена на польській язык монографія Ігоря Любчика (Lubczyk 2020), видана што правда през схарактеризуване горі далеке од професіоналізму і одповідальности за якіст текстів выдавництво RuthenicArt. Єднак автор представлят ся як др історичных наук, доцент в Кафедрі українознавства і філософії на Народовым Медичным Університеті в Іванофранківську, автор 60 статей на лемківскы темы. Книжка нияк не пристає до тых науковых звань.

Любчик піднімає широку тему етнополітики і достоменности, узнає ся за піонера досліджень, што маюť уж богату, добрі удокументувану літературу, якої автор не зна, не приводит ей, пишучы свої выводы з внутрішнього ідеологічного переконання або одкликуючы ся до українських пропагандових матеріялів. Пишучы нп. о політычных стремліняк Лемків з років 1918–1921 ани не спомне о фундаментальным труді Богдана Горбала на тоту тему (Horbal 1997), а його теза єст така, што Лемкы сильно стремили до єдности з Україном. Описане докладні през Горбала віче в Гладышові 27.XI.1918 р. з приведіньом постулятів з кінцьового документу: «стверджено, што Лемковина не може належати до України, а лем до „Великой Росии“ [...] Рішено тіж усунути українських священників з Лемковины [...] ввести в школах рускій язык» (Horbal 1997, 39), в Любчика має особливе представліня. Віче датує він на 16.XI.1918 р. (не іде ту о інче віче, бо чысло 2 тис. делегатів ся згаджат; може подано подля ріжних календарів) і стверджат безпроблемово, што «На віче єдноголосно принята была декларация, што соспільство Лемковины прагне зєднати ся з Україном» (Lubczyk 2020, 64). О Рускій Народовій Раді з Фльоринкы праві же не споминат, а вшытко (рідко споминане), што не може назвати стремлінями гу прилучыню ся до України, называт москальофільством. Для того «дослідника» не рахують ся соткы документів приведеных з докладным цитуваньом, хоц бы в мой книжці (Duć-Fajfer 2001), посвідчаючых процес формуваня ся лемківской достоменности в опозиції до українського «усвідамляня», не інтересують го поглублены студії о Лемковині, не зна їх, не потрібує знати, бо ма пересвідчыня, што ма знаня правдиве, «обектывне» і лем ма неусвідомленых о тым переконати. Зна, што «Перше українське осадництво за Карпатами появило ся уж в VII–VIII ст. В другій половині XI ст. в околицях Санока істніли чысленны українськы осады [...]. Пришельці, оселяючы ся на тых землях, првдоподобні втікали пред татарскыма наїздами і походили головні з низинных теренів України» (Lubczyk 2020, 19). Доцент Любчик не розріжнят понятя етнічний і етнографічний, не одріжнят Лемків од українських пропагандистів присыланных на Лемковину в рамках «усвідамляючої акції», не зна, што высуваны стверджыня треба документувати. Звідати ся адже приходит о рецензийный процес, кед даде тота праца узнавана є за наукову. По прочытаню передмовы до книжки авторства головного консультанта Любчика, Микола Мушинкы ясне ся стає, што находиме ся в окрисленым кругу думаня продолжаного од меджевойня през комунізм аж до теперішніх часів.

До того кругу стисло приналежит тіж дослідник з Зеленогірського Університету, Богдан Гальчак, присутный з польской стороны в обох проектах «рагуючых українську інтегральніст» (Сополига 2013; Скрипник 2013) і еден з головных ініціаторів циклю конференцій і выдань пн. *Łemkowie, Wojkowie, Rusini*, што в самом уж названю несе термінологічну маніпуляцію. Генеральні вшыткы лемкознавчы публикації Гальчака то працы з ідеологічном тезом, подібной дослідничой якости, як вказана горі книжка Любчика. Своєрідным пропагандовым евенементам ест його збудувана на ничым не потверджених гіпотезах книжка *Dzieje Łemków od średniowiecza do czasów współczesnych* (Halczak 2015). Сам автор окрислят ей як популярну, додаючи еднак «Популярнонаукова книжка то праца наукова, лем ліпша» (Halczak 2015, 15). Дає собі тым самым позволія на брак методологічных принципів, подаваня джерел, логічного мотывуваня і логічного процесу доводжыня. Не буду ся ближе занимала том працом, бо ма она уж свою рецензію писану през студента історії (Козмінські 2016).

Вартат тіж звернути увагу на не так рідкій серед авторів лемкознавчых прац барже закамуплюваный вид провідной для них ідеологічної тези. За такы уважаю нп. досліджыня, што при освідчыню, же не односят ся они до достоменностьовых квестий, проводжены сут – в формі інтервю ци аналізу особистых документів – серед осіб, што деклярують ся як Українці, а такы досліджыня презентуваны сут як односячы ся до Лемків. Іщы барже мягком формом ідеологічного предположыня ест, не беруча нияк до увагы выників повселюдных списів з 2011 і 2021 р., теза, што Лемкы ділят ся на Лемків-Українців і Лемків-Лемків. Списы выказали барже зложену реляцію серед декляраций, які мож узнати за лемківскы (на основі першого або другого етнічного самоокрисліня). Осіб, што деклярують ся як Лемкы а едновременно Українці ест даде 6 % вшыткых лемківскых декляраций. Дослідники, што того не берут до увагы, лем повратяют давну «угодову» формулу, часом незамірено, тіж несут в таким думаню заложену згоры тезу.

5. Внутрішнє лемкознавство

Такым понят्यом называю нове в історії наукового дискурсу о Лемках явиско, што односит ся до стосуваня лемкоцентричной перспективы в досліджынях укерункуваных на лемківску культуру і спільноту. Сутю

той перспективы нее бытя дослідником-Лемком, бо гідні ест дослідників лемківського роду, што позерают на рідну обшыр хоснуючы понятъовый інструментарий, уявліня, концепты, нарратывізуваня приняте в польскым ци українськым (може тіж быти словацкым, америцкым) контексті науковой выповіди. Формуе бо такы перспктивы школа, інституції, політыка, медіи і інчы формы символічного насильства (Bourdieu, Passeron 1990), з яких собі найчастійше не здаеме справы. Коли стрічаеме ся з такыма понятями як польска наука, українська наука, німецка наука ітд., найчастійше односимо іх до інституцій науки в даній державі і вчених з нима повязаных а тіж до іх наукового доробку. Принимат ся, што наука нее/не має быти народова, бо науковий дискурс ма свої універсальны принципи і методологічны предположыня. Кед бесідую о лемківській перспективі, не думам о національним підході, але о браню до увагы досвіду жытя в даній культурі.

Більше як десят років тому сформувала ем понятя меншынового дискурсу, в якым підкрисляла ем, што тото понятя розумію як «суть дискурсивной одмінности, што дозволят односити ся не тільки до генерованых форм і змістів, кільки до іх ідейного джерела, ґрунту, достоменностьовой базы, формуючой бытя інчым як інтерпретаційну категорію для бытя одсуненым на рант в однесіню до дачого, тзн. до домінаційных сил» (Duć-Fajfer 2012, 10).

Лемкоцентричну перспективу в досліджынях виджу натоміст як такую форму концептуалізуваня досліджаной реальности, што бере до увагы спільнотовый досвід, культурову памят, систему вартости і спосіб іх выражания през лемківску спільноту, для якої центром є Лемковина. В понятю Лемковина містит ся предо вшыткым земля, што ей символом сут Горы і культуровы образы світа формуваны през тот простір. Лемкоцентрична перспектива не локуе достоменностьового ядра лемківскости поза тым простором. Язык текстів твореных з той перспективы хоснуе в як найбільшій ступени окрисліня створены самом спільнотом для выражания свого історичного досвіду, мен і названь, узнаваных вартости, корінности і чужости, сакрум і профанум, мікро- і макрокосмосу. Є то емічна перспектива, хоц як найбарже етычна в значыню моральным, бо кед і стосуе ріжны науковы теорії, не намітуе іх домінаційной силы способом універсалізуваня і обектывізації.

Кед адже бесідуеме о внутрішнім лемкознавстві, маме на думці розвита ся в остатніх роках свідомі лемко-/русиноцентричного наукового

дискурсу. Получыня лемко- з русино- оддзеркалят не лем актуальны, але тіж історичны процеси в творіню ся лемкоцентричной перспектывы. Зазначыти хочу, што оперуваня понтыямі дискурс (в первістным значыню слова: рух, переміщаня ся в ріжны стороны) і лемкознавство означат не одношыня ся до поедных досліджынь, поедного дослідника, але до деякой обшыри досліджынь розвиваючой ся подля принципів лемкоцентричной перспектывы. Поедны бо працы того рода вознікалі уж в ХХ ст., же припомну свою (загальні першу, здае ся, лемківскоязычну) статью «Лемкы в Польщы» (Дуць-Файфер 1993) і послідовні мої дальшы публікаціі, а тіж нп. монографію Богдана Горбала (Horbal 1997).

Єднак аж од часу, кед вознікло публікаційне форум для того тыпу текстів, «Річник Руской Бурсы», а іщы барже стисло, од часу, кед річник стал ся вполни гоноруваным і вымагаючым науковым часописом, можеме бесідувати о внутрішнім лемкознавстві. «Річник Руской Бурсы» бо вызначат лемкоцентричну перспектыву так заложыньом, што не менше як 50% його обсягу буде напечатане в лемківскым/русиньскым языку, як і загальным підходом до заміщаных на його странах текстів. Остатне сім чысел часопису то монографічны выданя, сконцентруваны на важных для лемківскогo/русиньскогo дискурсу темах: *Акція «Вісла» – Лемкы 1947–1917* (2017), *100-літя Руской Народной Республікы* (2018), *Русины по 1989 р. – розвitys і змiны* (2019), *Лемківске/русиньске меджевойня* (2020), *Лемківскій/русиньскій простір* (2021), *Інчий, Чужый, Свій в лемківскым/русиньскым дискурсі* (2022), *Лемківска/русиньска штука* (2023). Вшыткы одредакційны части (Вступы, запискы о авторах, зміст, коментарі) заміщаны сут або по лемківскы або в двох ци трьох (з огляду на вымогы науковой публікаціі входит тіж англійскій) языках. Лемківскій язык єст першорядный в однесіню до інчых. Він тіж вліят на преферуваны названя лемківскых реалій описуваных в інчых языках, таких як власна назва отчызны Лемків/обшыри, де жыли (жыют) – Лемковина/Łemkowyna, запис імен і назвиск Лемків, названь сел, місц памяти, організацій, символічных поняць, цитаты з лемкоязычных текстів ци выповіди (нетранскрибуваны).

Шпальты «Річника» стали ся тіж польом безпосередньої і постійной стрічы русиноцентричных текстів з ріжных обшыри карпаторусиньскогo світа. Інчы версії русиньскогo языка приниманы сут подля тых самых принципів як лемківска, як власный язык спільноты. Тексты авторів з Америки, што остатньо маюť значучый вклад в зміст часопису, сут

або перекладані на лемківській або публіковані по англійці. Їх перспектива, незалежні од языка є русиноцентрична. Кед бесіду о стрічых текстів, хочу підкрислити можніст конфронтації в рамках русиньской перспектывы того, што є спільне в дискурсі Карпатских Русинів з ріжных регіонів ци аж і части світа, а што одмінне, уформуване в інчых соспільных і інституційных реаліях. Буде то поглублену свідоміст спільнотового капіталу і його перспектив.

Од 2017 р. «Річник» сполнят вшыткы критеріи наукового часопису. Його спільвыдавцьом попри «Руской Бурсы» єст наукове видавництво Ксенґарня Академіцка в Кракові. В 2019 р. остал вписаний на листу пунктуваных науковых часописів Міністерства Науки і Вышого Шкільництва. Єст індексуваний в медженародных базах даных: EBSCO Central & Eastern European Academic Source, EBSCO Discovery Service, Index Copernicus Journal Master List, Google Scholar, ERIH PLUS, Directory of Open Access Journals і ICI Journals Master List. Є тіж в евалюаційным процесі до бази Scopus. Обовязує в ним подвійні сліпа рецензія каждой науковой статі. Надзорує го медженародна Наукова Рада, а редагує выспеціалізувана в лемкознавстві науковчыня. Єй цілю є дбаня о высокій мериторичный рівен і новаторство публікуваных текстів. Прото в таким виді, в яком розвиват ся внутрішне лемкознавство на ламах «Річника Руской Бурсы», несе оно зо собом отворены дослідничы концепты кореспондуячы з передовыма в світовій гуманістыці моделями і стратегіями ревіталізації корінных культур і языків, з деконструкціом центровых уявлінь, з пропозиціями нового пізріня на потенцію спільнот землі і хыжы, з дискусіом над выкорыстаньом модерных технологій до привертаня спільнотовой культуровой трансмісії і повязань медже сучасністю а традиціом. В «Річнику» печатаны сут тіж переклады на лемківській язык науковых, найчастійше теоретичных текстів, рахуваных до клясыкы світовій гуманістыкы, близкых темовому сюжетови даного чысла, нп. Вільгельма фон Гумбольдта «О ріжничах в будові чловечых языків і їх вплиню на духове розвита чловечого роду», Алеіды Ассманн «Штыри формы памяти», Піера Норы «Медже памятью і історіом *Les lieux de Mémoire*», Жіля Делеза і Фелікса Ґуатарі «Чым є література менша», І-Фу Туана «Простір і місце», Бернарда Вандельфелься «Думати чуже», Галя Фостера і ін. «Штука по 1900 році. Модернізм. Антімодернізм. Постмодернізм».

Другым простором отвореным для розвитку внутрішнього лемкознавства є Центр Заангажуваних Досліджынь над Культуровом Тырвалістю при выділі «Artes Liberales» Варшавского Університету, керуваный проф. Юстином Олько, стисло спілпрацуючы з інчыма академіцкыма і соспільныма підметама на цілым світі. Шырока перспектыва огляду і діянь скеруваних гу ревіталізації zagrożених языків і культур влучат в свої дослідничы проекты тіж лемківскій язык і культурове дідицтво. Досліджыня ведены з узнаньом лемкоцентричной перспектывы могли розвивати ся в рамках грантів «Загыбаючы языки. Комплексовы моделі досліджынь і ревіталізації» 2012–2016, «Языковый антидот: языкова жывотніст як нарядя будувания психічного добростану, здравля і постійного развития» (2017–2022) (керуваних проф. Олько). В консультації з Центром ведены был грант «Охорона і ревіталізация лемківского языкового дідицтва і культуры: реконструкция словництва і корінной музыки» 2014–2019 (керуванный проф. Дуць-Файфер). Актуальні стартувал величезный проект «Спомагания языкового капіталу: Плян діяня в ціли одверніня кризи ріжnorodности і активізації соспільных корысти в Європі». Ведены він може быти завдякы консорційному грантови, якого лідером є Центр Заангажуваних Досліджынь спілпрацуючы з 14 підметама, серед яких є і Товаришыня «Руска Бурса», а серед експертів є і лемківска вчена. Цілю проекту є «позитывна трансформация способів охороны, хоснуваня і промоції меншыновых языків в Європі в контексті соспільной динамікы, што лучыт домінуючы і меншыновы языки [...] хоснувателі меншыновых языків будут мати більшы шансы ліпше выкорыстувати і розвивати свій тепер контестуваный (вельо) языковый капітал, а тіж спіддіяти для охороны і промоції языковой ріжnorodности в Європі, в тым предо вшыткым будувати ліпшы стратегиі в обягу европской языковой політыкы» (*Naja Szkoła*).

Центр выдає науковы, дидактычны, літературны публикації в меншыновых языках, серед яких сут і лемківскоязычны. Публикация *Меншыны і их языки в кризі* (Білевич, Олько 2023) выдана была окрема лемківскоязычной версії тіж в польскым, кашубскым і шлезскым языку. Завдякы Фондам Центру выконаны были інформацийны таблиці в лемківскым і англицкым языку, што поставлены были в Білянці і Рускій Бурсі в Горлицях.

Вшыткы тоты проекты, діяня і возникаючы в их ефекті публикації скеруваны сут на уактывніня корінной потенції меншыновы языків і культур. Прото фокусуют ся на них, их підметовым, полноцінным,

своєрідним характері. Без сумнівів мож їх узнати за простір, де всесторонні розвивати ся може внутрішнє лемкознавство.

Лемкоцентрична перспектива в дослідженнях і публікаціях розвивати ся може і розвиват тіж поза спомненима просторами. Припому лем уж речене горі, што в моїх наукових публікаціях послідовні і штораз глибоше довершам таку перспективу, незалежні од того, де і в яких языках сут выдаваны. Так тіж виджу публікації Богдана Горбала. Така перспектива не вводить поменшаючих, докірливих для Лемків, формуваних в центровій опыці окрислінь тыпу: *mała ojczyzna, opuszczone wsie/cerkwie, dawna cerkiew greckokatolicka, obecnie kościół rzymskokatolicki, ziemie odzyskane, cerkiewka, dialekt/gwara łemkowska*. Проти нормі домінуючого языка, ввджена є до текстів власна назва Лемковина/Łemkowyna, хоснуваны сут імена, назвиска Лемків в неспольщеній формі, подібні тіж тереновы назвы ітп. Не смотрит ся тіж на історію центровыма очами і понятями. З лемківской перспектывы не мож бесідувати нп. о австрийским, російским ци пруским заборі, радше видит ся тото як австрийске ітд. пануваня в окрисленым часі. Пропоную тіж заступити понята межевоєного періоду (межевойня) на барже сутьову для Лемків періодызацию: меже Талергофом а выселінями. Подібні як не хосную военной цезуры для найтрагічнійшого для Лемків періоду, лем властиву для розумліня їх історії: *повыселенчий період, повыселенча лемківска література* ітп. То лем терміны, окрисліня. Ідучы дале, доконувати треба в науковим дискурсі таку працу, яку довершат в літературній творчості, а особливі в *A Wisła dalej płynie* Петро Мурянка. Нее то просте, бо науковий дискурс не розвивал ся в лемківській традиції. Прото внутрішнє лемкознавство єст цілком новым явиском в досліджаню лемківской проблематыкы.

6. Завершаючы

Представлены розважання, опінії, оціны сут моім пізріньом на тото, з чым стрічам ся, кед прослідити мі приде доробок і стан лемкознавства в XXI ст. Моя позиція лемківской внутрішньої дослідниці, якої наукова кондиція уформуваала ся на єдным з престижовых європських університетів, окрислена могла бы быти, за постколоніяльним дискурсом, як позиція «помедже». Здає ся, же на тото, чому старам ся тепер навести підсумувуюче завершыня найбарже вплило речене упоозиціонуваня.

Маючы за собом добру методологічну і спеціалістычну школу, вымагаю од науковых текстів термінологічної, понятовой прецизиі, логічного току выводу, доводового ци еґземпліфікаційного материялу, ясной, по-слідовной дослідничой методы, новаторства, оригінальной думкы.

Одтале так критычні принимаю «масову продукцію» на поли науки, де не мож найти авторской участи, вшытко ся повтарят, остало оддакаль переписане, барз часто з блудами; затерают ся границі медже фактами, опініями, інтерпретаціями; медже нарраціейныма стілями; доводами і уявами; наступує характерна для масовой культуры гомогенізація. З другой стороны поражають мя фурт присутны національны ідеологіі родом з ХІХ ст. в працах, што припоминають пропагандову публицыстку з тридцетых років ХХ ст., підписаных през особы зо званьом професора.

З той самой причыны з явном сатисфакціей і надійом вказую на обшыр заанґажуваной гуманістыкы, што згідні з актуальном в теперішнім світі вражливістю похылят ся над zagrożеныма зниканьом языками і культурами. В лемкознавстві розвиват ся она з участю так корінных, лемківских дослідників, як і зовнішніх, што досліджають і діють неінґеренціейні, так, жебы могла уактывнити ся знаньова і психічна потенція одсуненой на рант, здеґрадуваной культуры. Зазначам тіж, хоц не розвивам того сюжету, отворене спілдіяня і диялог довершаний в рамках спільных науковых, дослідничых проектів, з участю русинознавців, а тіж шырше, дослідників бездержавных народів, здомінуваных культур, загыбаючых языків.

Доконаня полнійшого, поділеного на окрислены дослідничы дисципліны огляду соток, а кед бы взяти до увагы тіж статі, то певно більше як тысяча публикаций посвяченых лемківским квестиям, выданных в ХХІ ст., вымагало бы, як ем уж рекла, оддільной монографіі. Мойом цілю было присмотрити ся публикаціям під оглядом змін, якы достерігат так упоціонуваний в лемкознавстві дослідник, як я.

Бібліографія

- Білевич, Михал, Олько, Юстина. 2023. *Меншыны і їх языки в кризі. Антистигматызаційный пакет проекту «Языковый антидот: языкова животніст як нарядя будуваня психічного добростану, здравля і постійного розвитку»*. Варшава: Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego.
- Дущь-Файфер, Олена. 1993. «Лемкы в Польщы». В: *The Persistence of Regional Cultures: Rusyns and Ukrainians in Their Carpathian Homeland and Abroad*. Ред. Paul Robert

- Magocsi, 80–102 [в кириличноязычній частині]. Fairview, New Jersey: Carpatho-Rusyn Research Center.
- Гойсак, Вікторія. 2010. *Мовна картина світу, відображена в народних колядках з Лемківщини*. Горлиці: Об'єднання лемків.
- Козмінські, Петро. 2016. «Bohdan Halczak. *Dzieje Łemków od średniowiecza do czasów współczesnych*». *Річник Руской Бурси*, ч. 12: 201–205.
- Скрипник, Ганна, ред. 2013. *Українці-русини: етнолінгвістичні та етнокультурні процеси в історичному розвитку*. Київ: Інститут мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського НАН України.
- Сополига, Мирослав, ред. 2013. *Науковий збірник Музею української культури у Свиднику*, ч. 27: Історія та культура Лемківщини.
- Фонтанській, Генрик, Хомяк, Мирослава. 2000. *Граматыка лемківського язика*. Katowice: «Śląsk» Wydawnictwo Naukowe.
- Чаплик, Катерина. 2013. *Екзистенція лемківських переселенців в умовах сучасної України*. Київ: Видавничий дім Дмитра Бураго.
- Щерба, Галина. 2011. *Розквіт і трагедія Лемківщини*. Львів: Видавництво Української академії друкарства.
- Best, Paul J., Moklak, Jaroslaw, ред. 2000. *The Lemkos of Poland. Articles and Essays*. Cracow–New Haven: Historia Iagellonica Press – Carpatho-Slavic Studies Group.
- Best, Paul J., Moklak, Jaroslaw, ред. 2002. *The Lemko Region, 1939–1947: War, Occupation and Deportation*. Cracow–New Haven, Connecticut: Historia Iagellonica Press & Carpatho-Slavic Studies Group.
- Best, Paul J., Moklak, Jaroslaw, ред. 2013. *The Lemkos: Articles and Essays*. Выд. II. Higganum, Connecticut: Carpathian Institute.
- Best, Paul J., Stepien, Stanislaw, ред. 2009. *Does a Fourth Rus' Exist?: Cultural Identity in the Carpathian Region*. Przemyśl–Higganum, CT: South-Eastern Research Institute in Przemyśl.
- Bourdieu, Pierre, Passeron, Jean-Claude. 1990. *Reprodukcja. Elementy teorii systemu nauczania*. Пер. Elżbieta Neyman. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Borkowska, Grażyna. 2015. «Kryzys humanistyki, kryzys NPRH czy kryzys zaufania?». *Nauka*, ч. 1: 83–91.
- Czapliński, Przemysław, Nycz, Ryszard, Antonik, Dominik, Bednarek, Joanna, Dauksza, Agnieszka, Misun, Jakub, ред. 2017. *Nowa humanistyka. Zajmowanie pozycji, negocjowanie autonomii*. Warszawa: Instytut Badań Literackich PAN.
- Duć-Fajfer, Helena. 2001. *Literatura łemkowska w drugiej połowie XIX i na początku XX wieku*. Kraków: Polska Akademia Umiejętności.
- Duć-Fajfer, Helena. 2012. *Pomiędzy bukwą a literą. Współczesna literatura mniejszości białoruskiej, ukraińskiej i łemkowskiej w Polsce*. Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego.
- Dudra, Stefan. 2004. *Kościół prawosławny na ziemiach zachodnich i północnych Polski po II wojnie światowej*. Zielona Góra: Uniwersytet Zielonogórski.
- Dudra, Stefan, Halczak, Bohdan, Ksenicz, Andrzej, Starzyński, Jerzy, ред. 2007. *Łemkowie, Bojkowie, Rusini. Historia i współczesność, kultura materialna i duchowa*. Legnica–Zielona Góra: Łemkowski Zespół Pieśni i Tańca „Kyczera”.

- Dudra, Stefan, Halczak, Bohdan, Betko, Iryna, Šmigel', Michal, ред. 2009. *Łemkowie, Bojkowie, Rusini. Historia i współczesność, kultura materialna i duchowa*, т. 2. Zielona Góra–Słupsk: Uniwersytet Zielonogórski & Akademia Pomorska w Słupsku.
- Dudra, Stefan, Halczak, Bohdan, Drozd, Roman, Betko, Iryna, Šmigel', Michal, ред. 2010. *Łemkowie, Bojkowie, Rusini. Historia i współczesność, kultura materialna i duchowa*, т. 3. Zielona Góra–Słupsk: Drukarnia Wydawnictwo „Druk-Ar”.
- Dudra, Stefan, Halczak, Bohdan, Drozd, Roman, Betko, Iryna, ред. 2012. *Łemkowie, Bojkowie, Rusini. Historia i współczesność, kultura materialna i duchowa*, т. 4, ч. 1 i 2. Słupsk–Zielona Góra: Drukarnia Wydawnictwo „Druk-Ar”.
- Fałowski, Adam, Hojsak, Wiktoria. 2020. *Łemkowskie etymologie*. Kraków: Księgarnia Akademicka.
- Gerent, Piotr. 2007. *Prawosławie na Dolnym Śląsku w latach 1945–1989*. Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek.
- Giemza, Jarosław, ред. 2003. *Zachodnioukraińska sztuka cerkiewna. Dzieła – twórcy – ośrodki – techniki. Materiały z międzynarodowej konferencji naukowej 10–11 maja 2003 roku*. Łańcut: Muzeum-Zamek w Łańcutcie.
- Giemza, Jarosław, ред. 2004. *Zachodnioukraińska sztuka cerkiewna. Dzieła – twórcy – ośrodki – techniki*, ч. 2: *Materiały z międzynarodowej konferencji naukowej, Łańcut–Kotań, 17–18 kwietnia 2004 roku*. Łańcut: Muzeum-Zamek w Łańcutcie.
- Giemza, Jarosław. 2017. *Cerkwie i ikony Łemkowszczyzny*. Rzeszów: Libra.
- Halczak, Bohdan. 2015. *Dzieje Łemków od średniowiecza do czasów współczesnych*. Warszawa: „TYRSA”.
- Halczak, Bohdan, Dudra, Stefan, Drozd, Roman, Sopoliga, Mirosław, Izhevskyy, Artur, Kuzmenko, Oksana, Horoshko, Lesya, Best, Paul J., Ladna, Evhen, Šmigel', Michal, ред. 2015. *Łemkowie, Bojkowie, Rusini. Historia i współczesność, kultura materialna i duchowa*, т. 5. Słupsk–Zielona Góra–Svidnik: Uniwersytet Zielonogórski.
- Halczak, Bohdan, Dudra, Stefan, Drozd, Roman, ред. 2016. *Łemkowie, Bojkowie, Rusini. Historia i współczesność, kultura materialna i duchowa*, т. 6. Słupsk–Warszawa: Tyrsa.
- Hałagida, Igor, oprac. 2012. *Duchowni grekokatolicy i prawosławni w Centralnym Obozie Pracy w Jaworznie (1947–1949). Dokumenty i materiały*. Warszawa: Instytut Pamięci Narodowej – Związek Ukraińców w Polsce.
- Hamerskij, Orest, ред. 2015. *Łemkowie w dawnych opisach*. Krosno: Oficyna Wydawnicza RuthenicArt.
- Horbal, Bogdan. 1997. *Działalność polityczna Łemków na Łemkowszczyźnie 1918–1921*. Wrocław: Wydawnictwo Arboretum.
- Lemko Tower* [książki wydawnictwa]. Доступ: 29.11.2024. <https://lubimyczytac.pl/wydawnictwo/31345/lemko-tower>.
- Kryciński, Stanisław. 2016. *Łemkowszczyzna po obu stronach Karpat*. Rzeszów: Libra.
- Kryciński, Stanisław. 2018a. *Łemkowszczyzna. Czas wojny i pokoju*. Rzeszów: Libra.
- Kryciński, Stanisław. 2018b. *Łemkowszczyzna nieutracona*. Rzeszów: Libra.
- Lubczyk, Ihor. 2020. *Łemkowszczyzna (od końca XIX do lat trzydziestych XX wieku): etnopolityka i tożsamość*. Пер. Lucyna Krawiecka. Krosno: Stowarzyszenie Pod Karpatami & Oficyna Wydawnicza RuthenicArt.
- Magocsi, Paul Robert, ред. 2004. *Русинський язык*. Opole: Uniwersytet Opolski.

- Magocsi, Paul Robert. 2022. *Pod osłoną gór. Dzieje Rusi Karpackiej i Karpatorusinów*. Пер. Marek Król. Rzeszów: Libra.
- Michna, Ewa. 2004. *Kwestie etniczno-narodowościowe na pograniczu Słowiańszczyzny wschodniej i zachodniej. Ruch rusiński na Słowacji, Ukrainie i w Polsce*. Kraków: Polska Akademia Umiejętności.
- Misiak, Małgorzata. 2006. *Łemkowie. W kręgu badań nad mniejszościami etnolingwistycznymi w Europie*. Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego.
- Misiło, Eugeniusz, oprac. 2013. *Akcja „Wisła” 1947. Dokumenty i materiały*. Warszawa: Archiwum Ukraińskie.
- Misiło, Eugeniusz. 2022. *Obóz „Jaworzno”. Zbrodnia nieukarana. Ukraińcy i Polacy w Centralnym Obozie Pracy Jaworzno (1947–1949)*. Jesionowo: Oficyna Wydawnicza Archiwum Ukraińskie.
- Moklak, Jarosław, oprac. 2015. *Stary i Nowy Kraj. Publicystyka polityczna Wania Hunianki, Cleveland, Ohio, 1933*. Kraków: Historia Iagellonica.
- Moklak, Jarosław, oprac. 2016a. *Materiały organizacyjne instytucji łemkowskich w Ameryce, ч. 1*. Kraków: Historia Iagellonica.
- Moklak, Jarosław, oprac. 2016b. *Łemkowska twórczość literacka na emigracji, ч. 1*. Kraków: Historia Iagellonica.
- Moklak, Jarosław, oprac. 2016в. *Protokoły zjazdów Łemko-Sojuzu 1931–1935*. Kraków: Historia Iagellonica.
- Moklak, Jarosław, oprac. 2016г. *Protokoły zjazdów Łemko-Sojuzu 1936–1939*. Kraków: Historia Iagellonica.
- Moklak, Jarosław, Best, Paul, oprac. 2016a. *Dokumenty i materiały do dziejów Łemków ze zbiorów Instytutu Karpackiego w Higganum Connecticut, USA. Katalog*. Kraków: Historia Iagellonica.
- Moklak, Jarosław, Best, Paul, oprac. 2016b. *Materiały organizacyjne instytucji łemkowskich w Ameryce, ч. 2*. Kraków: Historia Iagellonica.
- Motyka, Grzegorz. 2023. *Akcja „Wisła” ’47. Komunistyczna czystka etniczna*. Kraków: Wydawnictwo Literackie.
- Naja Szkoła w unijnym projekcie FosterLang*. Доступ: 30.11.2024. <http://najaszkola.eu/naja-szkola-w-unijnym-projekcie-fosterlang/>.
- Okulska, Joanna. 2008. *Tożsamość etniczno-kulturowa Łemków w środkowej części Beskidu Niskiego w świetle badań socjologicznych*. Gorlice: Zjednoczenie Łemków.
- Orłowska, Beata A. 2013. *Transmisja tożsamości (studium przypadku Łemków)*. Strzelce Krajeńskie: Lemko Tower.
- Orłowska, Beata A, Korenda-Gojdz, Karolina, ред. 2019. *Łemkowie – swoi czy obcy?* Gorzów Wielkopolski: Wydawnictwo Naukowe Akademii im. Jakuba z Paradyża.
- Pecuch, Mirosław. 2009. *Tożsamość kulturowa Łemków w zachodniej Polsce i na Ukrainie. Studium porównawcze*. Gorzów Wielkopolski: Zjednoczenie Łemków.
- Pisuliński, Jan. 2009. *Przesiedlenie ludności ukraińskiej z Polski do USRR w latach 1944–1947*. Rzeszów: Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego; Выд. II. 2017. Rzeszów: Libra.
- Pisuliński, Jan. 2017. *Akcja specjalna „Wisła”*. Rzeszów: Libra.
- Prezentacja. Oficyna Wydawnicza RuthenicArt*. Доступ: 30.11.2024. <https://www.facebook.com/OficynaWydawniczaRuthenicArt/>.

- Próchnicki, Włodzimierz. 2018. «Rzeczywistość współczesnej humanistyki». B: *Uniwersytet XXI wieku. Nauka i lokalność. Studia*. Red. Jarosław Ławski, Kamil K. Pilichiewicz, 61–82. Białystok: Wydawnictwo Prymat.
- Reitter, Paul, Wellmon, Chad. 2021. *Permanent Crisis. The Humanities in a Disenchanted Age*. Chicago: The University of Chicago Press.
- Rieger, Janusz, опрац. 2016. *Mały słownik łemkowskiej wsi Bartne*. Warszawa: Uniwersytet Warszawski – Wydział „Artes Liberales”.
- Sowa, Jan. 2014. «Humanistyka płaskiego świata». *Teksty Drugie*, ч. 1: 192–207.
- Stachowiak, Andrzej. 2009. *Chrystus z łemkowskiego krzyża. Rzecz o kamiennych krzyżach na Łemkowszczyźnie*. Gorlice: Zjednoczenie Łemków.
- Starzyński, Jerzy, Tarasiewicz, Bogumiła, ред. 2011. *Łemkowie – wczoraj, dziś, jutro...* Legnica: Łemkowski Zespół Pieśni i Tańca „Kyczera”.
- Šmigeľ, Michal, Halczak, Bohdan, Drozd, Roman, Dudra, Stefan, Kozakevych, Olena, ред. 2018a. *Lemkovia, Bojkovia, Rusini – dejiny, súčasnosť, materialna a duchovná kultúra*, т. 7, ч. 1. Banská Bystrica: Vydavateľstvo Belianum, Univerzita Mateja Bela.
- Šmigeľ, Michal, Halczak, Bohdan, Drozd, Roman, Dudra, Stefan, Kozakevych, Olena, ред. 2018b. *Lemkovia, Bojkovia, Rusini – dejiny, súčasnosť, materialna a duchovná kultúra*, т. 7, ч. 2. Banská Bystrica: Vydavateľstvo Belianum, Univerzita Mateja Bela.
- Tarasiewicz, Bogumiła. 2009. *Wesele łemkowskie – obrzęd i muzyka. Tradycja a współczesność*. Legnica: Łemkowski Zespół Pieśni i Tańca „Kyczera”.
- Wolff-Powęska, Anna. 2023. «Humanistyka zaangażowana». *Er(r)go. Teoria-Literatura-Kultura*, ч. 47: 167–184.
- Wójtowicz-Huber, Bernadetta. 2008. „Ojcowie narodu”. *Duchowieństwo greckokatolickie w ruchu narodowym Rusinów Galicyjskich (1867–1918)*. Red. Jan Koźbiał. Warszawa: Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego.
- Zasady postępowania przy udzielaniu dotacji*. Доступ: 29.11.2024. <https://www.gov.pl/web/mniejszosci-narodowe-i-etniczne/zasady-postepowania-przy-udzielaniu-dotacji2>.
- Zięba, Andrzej A., ред. 1997a. *Łemkowie i łemkoznawstwo w Polsce*. Kraków: Polska Akademia Umiejętności.
- Zięba, Andrzej A., 1997b. «Od redakcji». B: *Łemkowie i łemkoznawstwo w Polsce*. Red. Andrzej A. Zięba, 5–14. Kraków: Polska Akademia Umiejętności.
- Żemigała, Marcin. 2022. *Spółeczna odpowiedzialność nauki. Zarządzanie – badania – wpływ społeczny*. Warszawa: Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego.
- Żurko, Jerzy. 2000. *Rozsiedlenie ludności w ramach akcji „Wisła” w dawnych województwie wrocławskim. Opracowanie materiałów źródłowych*. Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego.